

İSLAM DÜNYASI ÜLKELERİNİN PLASTİK ATIK İTHALATI: TİCARET Mİ, ZAFİYET Mİ?

METİN ZENGİN

Referans için: Zengin, Metin. "İslam Dünyası Ülkelerinin Plastik Atık İthalatı: Ticaret mi, Zafiyet mi?". İNSAMER Analiz. 05.092022.

 Analiz

Dünyada her yıl ortalama 370 milyon ton plastik atık oluşmakta ve bu atıkların sadece 33 milyon tonu (%9) geri dönüştürülebilmektedir; 8 milyon ton plastik atık ise deniz ve okyanuslara karışmaktadır. Okyanuslara karışan bu atıklar milyonlarca deniz canlısının telef olmasına, okyanus ekosisteminin bozulup tahrip olmasına yol açmaktadır.

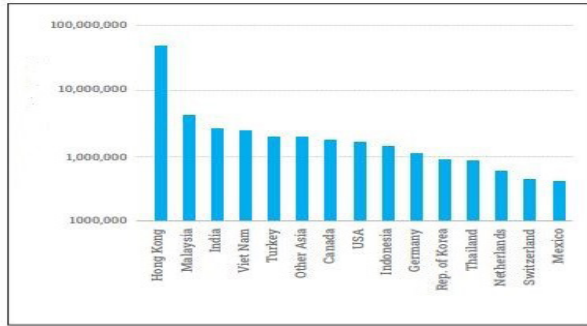
1988 yılından 2020'ye kadar dünya genelinde neredeyse çeyrek trilyon ton plastik atık ihracatı yapılmıştır. En çok plastik atık ihraç eden ülkeler Ekonomi ve Kalkınma İşbirliği Örgütü'ne (OECD) bağlı gelişmiş ülkelerdir. Özellikle ABD,

Almanya, Japonya ve İngiltere en fazla plastik atık ihraç eden ülkelerin başında gelmektedir. Atık ithal eden ülkeler ise daha çok gelişmekte olan ülkelerdir.

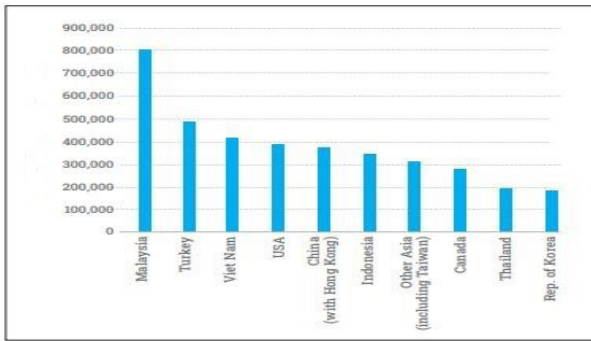
Atıkların İslam ülkelerine ihraç edilmesi yeni bir mesele değildir. Ancak İngiltere, Almanya gibi Batılı devletlere ait çöplerin başta Türkiye olmak üzere Malezya, Endonezya ve Pakistangibi İslam ülkelerine gönderilmesi, 2018 yılında Çin'in plastik atıklara kapılarını kapatmasıyla daha da artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra plastik kullanımındaki hızlı artışa bağlı olarak yüklü oranda plastik atık oluşmaya başlamıştır. O yıllarda bu atıkların büyük

bölümünü ithal ederek geri dönüşümünü sağlayan Çin'in 2018 yılında plastik atık ithalatını durdurması sonrasında Batılı ülkeler deyim yerindeyse kendilerine yeni çöplük arayışına girmiş ve Türkiye, Malezya, Endonezya gibi İslam dünyası ülkelerinin de aralarında bulunduğu birkaç ülke bu atıkları almaya başlamıştır.

2010-2020 Yılları Arasında Ülkelerin İthal Ettiği Plastik Atık Oranları (Ton Bazında)

2020 Yılında Ülkelerin İthal Ettiği Plastik Atık Oranları (Ton Bazında)

Dünyada en fazla plastik atık üreten ülkelerden biri olan İngiltere, sadece 2020 yılında 537.000 ton plastik atık ihraç etmiştir. Bu ihracatın büyük bölümünü de başta Türkiye (%39)

ve Malezya (%12) olmak üzere İslam dünyası ülkelerine yapmıştır. 2019 yılından 2020 yılına kadar Türkiye'ye gönderilen plastik atık %36, Malezya'ya gönderilen atık %63 oranında artmıştır.

Ne var ki ithal edilen plastik atıkların geri dönüştürülmeyip gelişi güzel doğaya bırakılması üzerine Malezya ve Endonezya Aralık 2020'de, Türkiye ise bundan birkaç ay sonra Mart 2021'de plastik atık ithalatına dair yeni düzenlemeler yapmıştır. Ancak yapılan düzenlemeler plastik atık ithalatını azaltması bir yana daha da arttırmıştır. Nitekim düzenlemeden sonra İngiltere'nin Türkiye'ye gönderdiği atık oranı bir önceki döneme göre %50 oranında artmıştır.

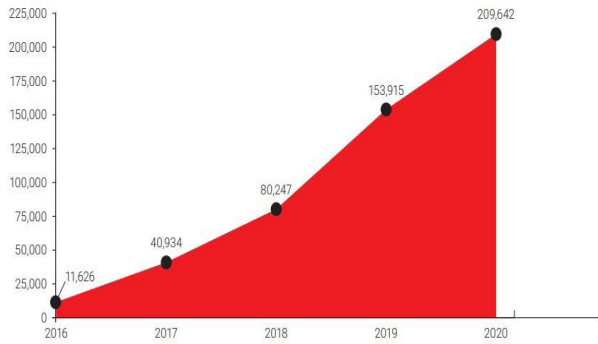
Türkiye

Türkiye her yıl tonlarca plastik atık ithal etmektedir. Özellikle İngiltere'den alınan çöpler gemilerle Mersin Limanı'na getirilerek buradan yakın illere dağıtılmaktadır. Ancak Greenpeace'in yaptığı bir araştırmaya göre, bu çöplerin büyük çoğunluğu Seyhan Nehri ve çevresine yasa dışı bir şekilde bırakılmaktadır. Nehre atılan bu çöplerin de Akdeniz'e dökülerek denizi kirlettiği belirlenmiştir.

Greenpeace bazı plastik atıklara GPStakarak takip etmiş ve bu çöplerin bir kısmının Adana ve çevresindeki arazilere gelişi güzel atıldığını, bir kısmının ise Akdeniz'e karıştığını tespit etmiştir. Bu çalışma Türkiye'ye getirilen çöplerin yasa dışı olarak getirildiğinin yahut kontrollerinin

yapılmadığının önemli bir kanıtıdır. Türkiye hâlihazırda üretilen plastik atığın sadece %12'sini geri dönüştürme kapasitesine sahipken, yaklaşık %30'unu (100.000 ton) ithal etmektedir. Ayrıca diğer ülkelerden farklı olarak atıklar sadece gemilerle değil aynı zamanda TIR'larla da ülkeye sokulmaktadır. The Guardian'ın haberine göre, 2021 yılında, her gün plastik atık dolu 241 TIR Avrupa'dan Türkiye'ye giriş yapmıştır.

Türkiye'nin İngiltere'den İthal Ettiği Plastik Atık Oranları (Ton Bazında)

Malezya

Her yıl 2,5 milyon ton plastik atık üreten Malezya, 835.000 ton civarında da plastik atık ithal etmektedir. Ancak Malezya'nın geri dönüşüm kapasitesi sadece 515.000 tondur. Geriye kalan 2,8 milyon ton plastik atık ise doğaya bırakılmaktadır. Malezya, İslam ülkeleri içerisinde en fazla plastik atık ithal eden ülkedir. Ülkede geri dönüştürülemeyen atıklar ormanlık alanlara yahut nehirlere atılmaktadır. TRT World, 2021 yılında Malezya'nın

Çöp Ormanları (Malaysia's Plastic Jungle) ismiyle bir belgesel yayınlamıştır. Ancak aynı dönemde Türkiye'deki çöp krizine dair herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Endonezya

Endonezya her yıl 12,24 milyon ton plastik atık üreten devasa bir ülkedir. Ancak geri dönüşüm kapasitesi sadece 730.000 ton civarındadır. Endonezya kendi plastik atığının %6'sını bile geri dönüştüremiyorken dışarıdan 246.000 ton atık ithal etmektedir. Bu sebeple Endonezya'da her yıl yaklaşık 11,7 milyon ton plastik atık kontrolsüz bir şekilde doğaya bırakılmaktadır. Bu atıkların çevreye verdiği zarar ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Plastik Atıklar ve Yasa Dışı Ticaret

Plastik atık ihracatını durdurmaya, kontrol altına almaya yönelik uluslararası boyutta çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 1989 yılında imzalanan tehlikeli atıkların sınırlar ötesine taşınmasının kontrolünü gerekli kılan Basel Anlaşması, 2021 yılında zorunlu hâle getirilmiştir. Bu anlaşmayla birlikte Avrupa Birliği (AB) üyesi bazı ülkeler plastik atıkların ihracatına dair yeni düzenlemelere gitmiştir. Ancak İngiltere gibi AB üyesi olmayan ülkeler Basel Anlaşması'nı dikkate almamaktadır. Ayrıca plastik atık ihraç eden ülkeler bu işi yasa dışı yollarla da yapmaya başlamıştır. Plastik atık ihracatının durdurulamamasının temelinde yatan asıl sebep ise yasa dışı yollarla yapılan

bu ihracattan elde edilen kârdir. Nitekim sadece AB üyesi ülkelerden ihraç edilen plastik atıkların değerinin 4-15 trilyon avro civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Plastik atıktan elde edilen kârın fazla olması bu işi uluslararası boyutta yasa dışı olarak yapan grupların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu gruplar özellikle 2018 yılında Çin'in plastik atık ithalatını durdurmasıyla sahada daha aktif rol almaya başlamıştır. Türkiye, Malezya ve Endonezya gibi Müslüman ülkeler de yasa dışı bu yapıların hedefi hâline gelmiştir. Örneğin 2019 yılında Endonezya'ya ulaşan 1.095 gemiden 433'ünün yasa dışı olduğu tespit edilmiş ve geri gönderilmiştir. Yine aynı yıl Malezya 150 konteyner plastik atığı ülkeye yasa dışı olarak getirildiği gerekçesiyle geri göndermiştir.

Yasa dışı yollarla yapılan plastik atık ticaretinin en fazla olduğu bölge Güneydoğu Asya'dır. Burada özellikle Pakistan, Malezya ve Endonezya gibi Müslüman ülkeler öne çıkmaktadır. Türkiye'nin de

bu yasa dışı ticareten en fazla zarar gören ülkelerden biri olduğu belirtilmektedir.

Türkiye, Malezya ve Endonezya'da yapılan yasal düzenlemelere rağmen plastik atık ithalatının önüne geçilememesinin en temel sebebi ise, bu ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik krizdir. Ayrıca İslam ülkelerinde siyasiler arasındaki yozlaşma ve rüşvet sistemi de yasa dışı plastik atık ticaretinin devam etmesinde etkili olmaktadır. 10 trilyon avro gibi devasa bir boyuta ulaşan yasa dışı plastik atık ticareti, İslam ülkelerindeki ekonomik krizlerin ve siyasi yozlaşmanın hangi boyutlara ulaştığının önemli bir göstergesidir.

Bütün bu olumsuzlukların yanında İslam ülkelerinde özellikle sivil toplum kuruluşlarının çevrecilik faaliyetleri de kısıtlı kalmaktadır. Bu durum Müslüman toplumlarda çevre duyarlılığına dair bilincin oluşmasını olumsuz etkilemektedir. Bu sorunun çözümü için sivil İslami kurumların çevrecilik faaliyetlerini arttırması büyük önem arz etmektedir.

Sonnotlar

1. Greenpeace, "Trashed How The UK is Still Dumping Plastic Waste on The Rest of The World", 2020.
2. Greenpeace, "Enormous' increase in UK plastic waste exports to Turkey and Malaysia", Circular, 17.03.2021, <https://www.circularonline.co.uk/news/enormous-increase-in-uk-plastic-waste-exports-to-turkey-and-malaysia-greenpeace/>
3. Greenpeace, "Trashed How The UK...", 2020, 18.
4. "Turkey to ban plastic waste imports", The Guardian, 19.05.2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/may/19/turkey-to-ban-plastic-waste-imports>
5. Environmental Investigation Agency, Ocean The Truth Behind Trash The Scale and Impact of The International Trade in Plastic Waste, September 2021.
6. "Malaysia's plastic jungle", <https://www.youtube.com/watch?v=38KNEHTm-Ds>
7. "Indonesia is facing a plastic waste emergency", 09.06.2021, <https://chinadialogueocean.net/en/pollution/17615-indonesias-plastic-waste-emergency/>
8. Environmental Investigation Agency, Ocean The Truth..., September 2021, 24.